

DANIEL DZIENISIEWICZ*, FILIP GRALIŃSKI**

UNIwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Konwersja tekstu rosyjskiego na znaki polskiego alfabetu w wypowiedziach polskich internautów

Słowa kluczowe: transkrypcja, transliteracja, błąd, język rosyjski, język polski.

doi: <https://doi.org/10.31286/JP.00149>

1. Uwagi wstępne

Niniejszy artykuł stanowi kontynuację rozważań nad praktyką transkrypcji języka rosyjskiego na znaki polskiego alfabetu. Dotychczas oglądowi poddano wyrazy rosyjskie zapisane w formie transkrypcji występujące w tekstach publicystycznych (Dzienisiewicz 2019), transkrypcję wykonywaną przez studentów filologii rosyjskiej (Dzienisiewicz, Dzienisiewicz 2020) oraz zapisy transkrybowane spotykane w relacjach z zesłania ogłaszanych drukiem na łamach czasopisma „Zesłaniec” (Dzienisiewicz 2023).

Jak wskazywano w przywołanych publikacjach, transkrypcja jest – obok transliteracji – jednym z dwóch sposobów konwersji tekstu rosyjskiego w polszczyźnie i polega na transpozycji znaków alfabetu języka wyjściowego na znaki alfabetu języka docelowego, tak aby możliwie wiernie oddać wymowę tego pierwszego¹. W odróżnieniu od transkrypcji funkcją transliteracji jest zaś wyłącznie oddawanie znaków graficznych alfabetu języka wyjściowego za pomocą znaków alfabetu języka docelowego bez uwzględniania aspektu fonetycznego (zob. Lachur 2004: 89). Przedstawione systemy zapisu cechuje także odmienne zastosowanie: podczas gdy transkrypcja jest skierowana do masowego czytelnika i stosuje się ją m.in. w publikacjach o charakterze popularnonaukowym, publicystyce i beletrystyce, transliteracja służy do możliwie dokładnego oddawania oryginalnej pisowni i jest wykorzystywana głównie w pracach naukowych oraz w bibliotekach uniwersyteckich² (por. Dulewiczowa 1993: 68, 70; *Słownik ortograficzny*: 149; WSO PWN: 108).

* dzienis@amu.edu.pl; ORCID: 0000-0003-0400-5143

** filipg@amu.edu.pl; ORCID: 0000-0001-8066-4533

1 W tej kwestii por. np. definicje transkrypcji zamieszczone w *Dobrym słowniku języka polskiego* (<https://dobrysloownik.pl/slovo/transkrypcja/56835/>, dostęp: 11 lutego 2022) oraz w pracach: Lachur 2004: 89; WSO PWN: 107–108. Należy podkreślić, że obowiązująca transkrypcja języka rosyjskiego ma charakter uproszczony i nie oddaje wszystkich charakterystycznych cech wymowy, lecz jedynie przybliża brzmienie języka rosyjskiego. Do oddania niuansów wymowy rosyjskiej wykorzystuje się precyzyjną transkrypcję fonetyczną, najczęściej opierającą się na znakach międzynarodowego alfabetu fonetycznego (*International Phonetic Alphabet*).

2 Warto wspomnieć, że współcześnie dokonywanie transkrypcji i transliteracji jest w znacznym stopniu ułatwione i nie wymaga znajomości szczegółowych reguł ze względu na dostępność bezpłatnych narzędzi umożliwiających automatyczną konwersję różnych alfabetów. Zob. np. darmową aplikację udostępnioną na stronie internetowej <https://www.ushuaia.pl/transliterat/> (dostęp: 11 października 2022) (w tej kwestii por. również Szczerbowski 2018: 16).

Nie przytaczamy tutaj szczegółowego katalogu reguł transkrypcji i transliteracji współczesnego języka rosyjskiego – zostały one bowiem zamieszczone na stronie internetowej *Słownika języka polskiego PWN*³. Ze względu na podejmowaną problematykę pragniemy jedynie powtórzyć zastrzeżenia badaczy dotyczące aktualnie obowiązującego systemu transkrypcji języka rosyjskiego⁴. Opracowanemu w 1956 roku katalogowi zasad⁵ zarzuca się przede wszystkim występowanie sprzeczności między postulowanym na poziomie definicji ukierunkowaniem tego sposobu zapisu na odzwierciedlanie fonetycznych właściwości ruszczyzny a jego niekonsekwentną realizacją na poziomie samych reguł (zob. Dulewiczowa 1981: 17, 23; 1993: 65; Fedoruškov 2018: 9). Do najjaskrawszych sprzeczności zaliczono m.in. oddawanie rosyjskiej litery *o* za pomocą polskiej litery *o* we wszystkich pozycjach, także w sylabach nieakcentowanych, w których w języku rosyjskim zachodzi tzw. akanie, tj. wymowa litery *o* jako [a], jak również zapis litery *z* jako *g* we wszystkich pozycjach, łącznie z formami dopełniacza zaimków, przymiotników i imiesłówów przymiotnikowych liczby pojedynczej rodzaju nijakiego i męskiego, gdzie litera ta wymawiana jest jako [v]. Innym, rzadko omawianym dotąd problemem jest zapis *t'sia* oraz *tsia*, stosowany odpowiednio w transkrypcji form bezokolicznika oraz trzeciej osoby liczby pojedynczej czasowników zwrotnych, który zgodnie z wymową należałoby transkrybować jako *ca*. Z kolei wyrazy *что* oraz *чтобы* transkrybowane są jako *czto*⁶ i *cztoeby*, nie zaś – jak nakazywałaby rosyjska wymowa – *sztto* oraz *szttoeby*⁷.

W najobszerniejszym jak dotąd opracowaniu poświęconym zagadnieniom konwersji alfabetu rosyjskiego na znaki polskiego alfabetu, monografii Ireny Dulewiczowej *Transkrypcja i transliteracja wyrazów rosyjskich*, ten stan rzeczy został opatrzonej lakonicznym komentarzem informującym, że obowiązujące reguły transkrypcyjne są „systemem umownym dalekim od ścisłości” (Dulewiczowa 1981: 23). W innym miejscu, definiując termin *transkrypcja*, autorka stwierdza, że „pewne cechy fonetyczne” uwzględnione w systemie transkrypcji stanowią jedynie „określoną konwencję, ukształtowaną w procesie formowania się zasad transpozycji graždanki w języku polskim” (Dulewiczowa 1981: 17; zob. również Dzienisiewicz 2023). W świetle powyższych informacji należy skonstatować, że tak rozumiana transkrypcja nie spełnia w pełni swojej funkcji, którą – powtórzmy – powinno być możliwie dokładne przybliżanie wymowy języka wyjściowego za pomocą znaków alfabetu języka docelowego.

3 Zob. <https://sjp.pwn.pl/zasady/Transliteracja-i-transkrypcja-wspolczesnego-alfabetu-rosyjskiego;629695.html> (dostęp: 11 lutego 2022). Ponadto zasady te wraz z ich omówieniem przytoczono m.in. w następujących opracowaniach: Dzienisiewicz 2019: 169–171; Dulewiczowa 1981: 72–73; 1993: 65–66.

4 Przegląd stanowisk w tej sprawie zob. w artykule Dzienisiewicz 2023.

5 Należy zauważyć, że omawiane tu reguły (Klemensiewicz (red.) 1957) miały swojego poprzednika w postaci systemu transkrypcji ogłoszonego w 1934 roku (Lednicki (red.) 1934). Porównanie obu koncepcji transkrypcji prowadzi do wniosku o dużym stopniu zbieżności obu systemów konwersji.

6 Na marginesie prowadzonych rozważań zauważmy, że zapisy *czto* i *cztoeby* bliższe są stosowanej w komunikacji nieoficjalnej formy *чѐ*.

7 W tych kwestiach zob. <http://ksng.gugik.gov.pl/pliki/latynizacja/rosyjski.pdf> (dostęp: 14 lutego 2022). Dodatkowo godzi się nadmienić, że innym istotnym problemem dotyczącym konwersji tekstów rosyjskich na znaki polskiego alfabetu jest coraz częstsze stosowanie zangielszczonej transkrypcji nazwisk rosyjskich w miejsce zapisu transkrybowanego, zob. np. *Mikheev* zamiast *Michiejew*.

2. Zamierzenie badawcze i materiał empiryczny

W związku z wewnętrznymi sprzecznościami reguł transkrypcji współczesnego języka rosyjskiego, a także ze względu na chęć skonfrontowania rezultatów wcześniejszych analiz (por. wymienione we wstępie opracowania) z wynikami uzyskanymi na podstawie badań przeprowadzonych na innym typie tekstów, postanowiliśmy sprawdzić, w jaki sposób tekst rosyjski oddawany jest w pisemnych wypowiedziach polskich internautów. Wybór materiału badawczego był podyktowany faktem, że komentarze publikowane w Internecie częstokroć mają charakter spontaniczny i rzadko podlegają rygorystycznej korekcie redakcyjnej, co sprawia, że ich postać graficzna stanowi interesujący przedmiot analiz⁸. Naszym zamierzeniem było ustalenie:

- 1) w jakim stopniu zapisy użytkowników Internetu odpowiadają zasadom transkrypcji;
- 2) jakiego rodzaju błędy – w świetle obowiązujących zasad transkrypcji – są popełniane przez internautów;
- 3) czy w wypowiedziach internautów ujawniają się tendencje graficzne zbliżone do tych, które odnotowano w dotychczas przeanalizowanych transkrybowanych tekstach.

Aby zrealizować powyższe zamierzenie, zgromadziliśmy wypowiedzi polskich użytkowników Internetu zawierające w swojej treści tzw. wskaźniki wspólnoty i miejsca (Chlebda 2010: 24–25), m.in. takie jak: *jak mówią Rosjanie, jak mawiają Rosjanie, jak mówią Ruscy, jak mówią w Rosji, jak to mówią w Rosji*, tj. operatory sygnalizujące odtwarzalność odnośnych ciągów wyrazów, charakterystyczną dla języka rosyjskiego. Materiał badawczy pochodzi ze stron zarchiwizowanych w ramach projektu *Common Crawl*⁹, które zostały przetworzone do postaci czystego tekstu na potrzeby modelowania języka (Buck i in. 2014). Strony internetowe zostały zarchiwizowane w latach 2012–2017, lecz w zbiorze tym znalazły się również wcześniej powstałe teksty. Surowy materiał obejmuje różnego rodzaju strony internetowe: blogi, fora dyskusyjne czy serwisy informacyjne (wraz z komentarzami użytkowników). Bywa, że teksty pisane są niestarannie, w potocznym czy nawet wulgarnym rejestrze polszczyzny. Wspomniane operatory zostały zakodowane za pomocą stosownego wyrażenia regularnego kodującego różne ich warianty (także z uwzględnieniem częstszych błędów literowych). Następnie ze zgromadzonego materiału wyodrębniliśmy te wypowiedzi, w których tekst rosyjski został przekształcony na znaki polskiego alfabetu, np.:

Pięć lat w szachach to szmat czasu! Teraz sytuacja jest diametralnie inna: Carlsen gra „n a w y s o t j e” jak mawiają Rosjanie i problematycznym jest opisać przyszły pojedynek o koronę szachową z legendarnym Tygrysiem z Madrasu¹⁰.

8 W kontekście prowadzonych przez nas dociekań warto nadmienić, że problem rusycyzmów występujących w przestrzeni internetowej był już przedmiotem badań. Problematykę tę podejmował np. Grzegorz Dąbkowski (2018), opisując rusycyzmy, wobec których internauci wyrażali zastrzeżenia normatywne bądź ich nie wyrażali. Nie analizowano jednak dotąd postaci graficznej wyrazów, związków wyrazowych czy tekstów rosyjskich zapisywanych za pomocą znaków polskiego alfabetu.

9 Zob. <https://commoncrawl.org> (dostęp: 22 lutego 2022).

10 Zob. <http://psychologiaizsachy.blogspot.com/2013/01/arcymistrzowski-remis-w-pojedyнку-anand.html> (dostęp: 22 lutego 2022). Wyróżnienia we wszystkich przykładach pochodzą od autorów.

Jaki morał może wynikać z całej tej niemiłej historii? Czy łatwiej jest obronić się przed pomówieniem pomawianemu czy przed szykanami pomawiającym? Jak mówią Rosjanie: b e z w o d k i n i e r a z b i e r o s z ¹¹.

Pominęliśmy natomiast te teksty, w których wyrażenia o proveniencji rosyjskiej zostały przetłumaczone na język polski, np.:

Z kolei jak mówi rosyjskie przysłowie: „lepsza mała rybka niż duży karaluch” – słowem z tych owadów pożytku nie ma ¹².

[T]raktowali emigrantów trochę, jak to już kiedyś napisałem, jako „b y ł y c h l u d z i”, jak mawiają Rosjanie ¹³.

Sądzymy, że omawiane badanie może przyczynić się do umocnienia bądź skorygowania wcześniejszych ustaleń dotyczących tendencji w zakresie transponowania języka rosyjskiego na znaki polskiego alfabetu ¹⁴.

3. Analiza błędów

Materiał badawczy obejmuje 663 wyrazy zapisane w postaci transkrypcji. Analiza zgodności ich pisowni z obowiązującymi zasadami transpozycji grażdanki wykazała, że poprawnie przetranskrybowano 477 wyrazów (71,9 procent wszystkich słów) ¹⁵, odstępstwa od normy

11 Zob. http://old.gumed.edu.pl/uczelnia/gazeta/archiwum/gaz_06_2000-01.html (dostęp: 22 lutego 2022).

12 Zob. <https://www.ekologia.pl/artukul/stereotypy/karaluch-opis-wystepowanie-i-zdjecia-owad-karaluch-ciekawostki,6935.html> (dostęp: 22 lutego 2022).

13 Zob. <https://mci.czacki.edu.pl/gabloty/patron-2019-roku-g-herling-grudzinski/> (dostęp: 22 lutego 2022).

14 Należy przy tym podkreślić, że opisywane badanie nie ma charakteru preskryptywnego, a zamierzeniem autorów nie jest krytyka jakości transkrypcji dokonywanej przez użytkowników polszczyzny. Obowiązujące zasady transkrypcji języka rosyjskiego przytaczane są wyłącznie jako punkt odniesienia umożliwiający określenie, czy zapisy uznane za odstępstwa od normy wskazują na konkretną tendencję, która znacząco odbiegałaby od pisowni zgodnej z aktualnymi regułami konwersji tekstu rosyjskiego.

15 Poniżej przytaczamy poprawnie przetranskrybowane wyrazy wraz z ich zapisem grażdanką i liczbą wystąpień (jeśli wynosiła 2 lub więcej): a (5) (*a*), *awtopilotie* (*автопилоте*), *Alosza* (*Алеша*), *bab* (*баб*), *batuszku* (*бабушку*), *biez* (8) (*без*), *blatnyje* (*блатные*), *Boga* (2) (*Бога*), *bogatym* (*богатым*), *brigada* (*бригада*), *budiet* (*будет*), *budiesz* (14) (*будешь*), *bumier* (*бумер*), *bywajet* (*бывает*), *w* (6) (*в*), *walajut* (*валяют*), *was* (*вас*), *wietier* (*ветер*), *Wiecznaja* (*вечная*), *wkus* (*вкус*), *wodki* (10) (*водки*), *wojtenno-tajnoje* (*военно-тайное*), *Wot* (*вот*), *wsio* (3) (*всё*), *Wsiego* (*всего*), *wsiej* (3) (*всёй*), *wsiech* (2) (*всех*), *Wy* (*Вы*), *wystupajet* (*выступает*), *Gdzie* (*где*), *Gierodota* (*Геродота*), *gradusy* (*градусы*), *grustno* (*грустно*), *da* (2) (*да*), *dalsze* (16) (*дальше*), *dwiżenija* (*движения*), *dieneġ* (*денег*), *do* (*до*), *dom* (*дом*), *diraka* (*дурака*), *diraku* (*дураку*), *duza* (*душа*), *duzeszczriatelnuj* (*душещипательный*), *dyszit* (*дышит*), *jebat'* (3) (*ебать*), *jebiot* (*ебёт*), *jediesz* (9) (*едешь*), *ješli* (*если*), *żora* (*жона*), *żurnaly* (*журналы*), *zadnicy* (*задницы*), *zakon* (*закон*), *zakrytych* (*закрытых*), *Zakuska* (*закуска*), *zameczatielnaja* (*замечательная*), *zarad* (*запад*), *zaruta* (*зарыта*), *zachociesz* (*захочешь*), *zdorowut* (*здоровым*), *zima* (*зима*), *zimi* (*зиму*), *zimu* (*зимы*), *znajet* (2) (*знает*), *i* (43) (*и*), *idi* (*иду*), *k* (*к*), *kak* (6) (*как*), *kaczestwa* (*качества*), *klassnyj* (*классный*), *kletoczka* (*клеточка*), *klukwa* (*клюква*), *kompromaty* (*компроматы*), *konnoti* (*конному*), *кто* (*кто*), *kulturu* (*культуры*), *kusoczek* (*кусочек*), *łarczik* (3) (*ларчик*), *leto* (2) (*лето*), *łoma* (2) (*лома*), *lubit* (*любит*), *matuszkie* (*матушке*), *mielocz* (2) (*мелочь*), *tienia* (*меня*), *mira* (*мира*), *mirie* (*мире*), *możno* (*можно*), *Mołodcy* (*молодцы*), *tordu* (3) (*морду*), *Moskwoj* (*Москвой*), *na* (14) (*на*), *nado* (2) (*надо*), *namażesz* (*намажешь*), *naroda* (*народа*), *nas* (2) (*нас*), *nie* (33) (*не*), *nieistowut* (*неистовым*), *niet* (9) (*нет*), *ni* (5) (*ни*), *nicztożestwa* (*ничтожества*), *no* (7) (*но*), *nowuj* (*новый*), *noczi* (*ночи*), *niuans* (*нюанс*), *Ot* (*от*), *otkrywajetsia* (*открывается*), *riejaż* (*нейзаж*), *rieiejebiosz* (*переебёшь*), *rieieżywaj* (*переживай*), *rietuch* (*нетух*), *pieszyj* (*пеший*), *rizdiec* (*низдец*), *rizdy* (*низды*), *pisan* (*писан*), *po* (4) (*по*), *podat'* (*подать*), *podrizdil* (*подриздил*), *pojechało* (*поехало*), *pożywiom* (9) (*поживём*), *porobowat'* (*попробовать*), *poputcziki* (*попутчики*), *potomi* (*потому*), *poszlo* (*пошло*), *praktika* (*практика*), *pribaltijskaja* (*прибалтийская*), *prijoma* (*приёма*), *priroda* (2) (*природа*), *problema* (*проблема*), *prosto* (3) (*просто*), *protiw* (*против*), *puġajetie* (*пугаете*), *piat'*

odnotowano natomiast w 186 wyrazach (28,1 procent materiału). Łącznie spośród błędnie zapisanych wyrazów wyodrębniliśmy 239 pomyłek, które – podobnie jak w wypadku wcześniejszych badań (Dzienisiewicz 2019, 2023) – sklasyfikowaliśmy w ramach czterech kategorii w zależności od zastosowanych operacji graficznych obejmujących:

- (1) substytucję liter bądź połączeń literowych – 156 błędów (65,3 procent wszystkich błędów);
- (2) opuszczanie liter bądź połączeń literowych – 51 błędów (21,3 procent);
- (3) dopisywanie zbędnych liter bądź połączeń literowych – 19 błędów (7,9 procent);
- (4) naruszanie zasad poprawności ortograficznej – 13 błędów (5,4 procent)¹⁶.

3.1. Substytucja liter

Wśród błędów, których istotą jest zastępowanie określonych znaków przez inne, wyodrębniono 33 rodzaje omyłek:

- (1) zapis litery *a* w miejsce litery *o* (39; 16,3 procent): *atca*, *atkrywajetsia* (2¹⁷), *charoszyj*, *czławieka*, *krasowki*, *mnoga*, *nada* (10), *nie w papad*, *niekamu*, *niemnoszka* (4), *PAGIB*, *paka*, *pał litra*, *Pamiłuj*, *Pasmotrim*, *paszwach*, *patom*, *Pażiwiom*, *Pażyjom*, *pażywiom* (4), *razgawor*, *spasiba*;
- (2) zapis litery *j* w miejsce litery *i* (30; 12,6 procent): *biesitsja*, *budjesz*, *jedjesz*, *kursje*, *Nie lzja*, *nielzja*, *Pażyjom*, *Pozyjom*, *pożijom* (2), *pożiwjom* (3), *pożyjom* (4), *pribidniajems'ja*, *Priwjet*, *razbierjosz*, *striemitsja* (2), *telewizjonnaja*, *trojcu* (3), *trojku*, *wsjo*, *wysotje* (2);
- (3) zapis dwuznaku *dz* w miejsce litery *d* (16; 6,7 procent): *budziesz* (2), *działa*, *jedziesz* (5), *jedzisz*, *poddzierzyc*, *prirodzie*, *uwidzim* (5);
- (4) zapis litery *i* w miejsce litery *y* (14; 5,9 procent): *masziniu*, *Pażiwiom*, *pożijom* (2), *Pożiwim*, *Pożiwiom* (3), *pożiwjom* (3), *wipijosz*, *żira*, *żiwiosz*;
- (5) zapis litery *ś* w miejsce litery *s* (10; 4,2 procent): *śmieszno* (10);
- (6) zapis litery *l* w miejsce litery *ł* (4; 1,7 procent): *folklor*, *luczsze*, *prodał*, *swolociz*;

(пять), *raboty* (работы), *rawno* (2) (равно), *razbieriosz* (7) (разберёшь), *Razwiesistaja* (развесистая), *ruki* (руки), *rukoi* (рукой), *riadom* (рядом), *s* (2) (с), *swojemu* (своему), *swoim* (своим), *skolko* (сколько), *Sława* (слава), *stuczaj* (случай), *smieszno* (12) (смешно), *sobaka* (собака), *sołowiej* (соловей), *Soczi* (Сочи), *sprawilisia* (справился), *stichija* (стихия), *stradajet* (страдает), *straszno* (19) (страшно), *striemit'sia* (стремиться), *schodit* (сходит), *tajna* (тайна), *tak* (2) (так), *takich* (такой), *takoj* (такой), *tigra* (4) (тигра), *tiochnika* (тёхника), *tira* (муна), *tisze* (11) (тише), *ta* (тла), *to* (то), *towariszcz* (товарищ), *towariszczej* (товарищевой), *tolstyje* (толстые), *tolko* (только), *toczka* (точка), *toczku* (точку), *trachniesz* (трахнешь), *tri* (три), *tut* (тут), *ty* (ты), *u* (2) (у), *uwidim* (23) (увидим), *ugodno* (угодно), *Užas* (ужас), *uma* (2) (ума), *chwatit* (хватит), *chleb* (хлеб), *chlebawszy* (хлебавши), *chodom* (ходом), *choczesz* (хочешь), *chuj* (хуй), *swiet* (свет), *czem* (чем), *czort* (чёрт), *czinu* (2) (чину), *czto* (что), *szedewr* (шедевр), *szkolnik* (школьник), *szutit* (шутит), *eto* (4) (это), *etomu* (этому), *ja* (я). Zauważmy, że zapis *tiochnika* uznajemy za poprawny, gdyż odnosi się on do nacechowanej formy wyrazu *техника*, która stanowi komponent ekspresywnego frazemu *Вот техника!*, oznaczającego złą technikę, psujący się, wybrakowany, prymitywny i przestarzały sprzęt – zob. rozpatrywany kontekst użycia tego wyrazu: *Jak widać, bez techniki źle, a z techniką jeszcze gorzej. A może, jak mówią Rosjanie, tiochnika zamieczatielnaja, tolko kultury nie!*

16 Dalsza struktura części analitycznej jest wzorowana na kompozycji analogicznej sekcji artykułu Dzienisiewicz 2023. Ten celowy zabieg ma za zadanie ukazać ciągłości między badaniami nad transkrypcją języka rosyjskiego prowadzonymi na różnym materiale tekstowym.

17 Wytluszczenie jest stosowane w celu oznaczenia błędnych zapisów, natomiast w nawiasach przytacza się liczbę jednokształtnych wyrazów, w których zaobserwowano określone zniekształcenie graficzne. Świadomie przywołujemy wszystkie zaobserwowane błędy w formie wyciężeń w celu ukazania pełnego zbioru przeanalizowanych wyrazów. W kontekście powyższych założeń nie pominięto również wulgaryzmów, uznając je za cenny element materiału badawczego ilustrujący fakty żywego języka oraz stanowiący interesujący materiał do badań nad stereotypem języka rosyjskiego w świadomości współczesnych Polaków.

- (7) zapis litery *v* w miejsce litery *w* (4; 1,7 procent): *dievoczek, Doveriat, proveriat, vsieh*;
- (8) zapis dwuznaku *sz* w miejsce litery *ż* (4; 1,7 procent): *niemnoszka* (4);
- (9) zapis litery *h* w miejsce litery *g* (4; 1,7 procent): *Boh* (3), *harmoszku*;
- (10) zapis litery *e* w miejsce litery *o* (3; 1,3 procent): *pierejebiesz, posiołek, zaumnego*;
- (11) zapis litery *o* w miejsce litery *e* (2; 0,8 procent): *wipijosz, wypjosz*;
- (12) zapis litery *c* w miejsce połączenia *t'* (2; 0,8 procent): *jebac, poddzierzyc*;
- (13) zapis połączenia *ci* w miejsce dwuznaku *cz* (2; 0,8 procent): *ciernożopyje, ciornyj*;
- (14) zapis litery *o* w miejsce litery *a* (2; 0,8 procent): *rozbieriosz, rozbierosz*;
- (15) zapis litery *y* w miejsce litery *i* (2; 0,8 procent): *traktyka, žienszczyn*;
- (16) zapis litery *z* w miejsce litery *s* (1; 0,4 procent): *z*;
- (17) zapis litery *z* w miejsce litery *ż* (1; 0,4 procent): *Pozyjom*;
- (18) zapis połączenia *ze* w miejsce połączenia *so* (1; 0,4 procent): *zeszła*;
- (19) zapis litery *w* w miejsce litery *g* (1; 0,4 procent): *drugowo*;
- (20) zapis dwuznaku *dź* w miejsce połączenia *di* (1; 0,4 procent): *budżet*;
- (21) zapis litery *d* w miejsce litery *t* (1; 0,4 procent): *odsiebiatiny*;
- (22) zapis litery *ń* w miejsce połączenia *n'* (1; 0,4 procent): *maleńkij*;
- (23) zapis dwuznaku *sz* w miejsce dwuznaku *cz* (1; 0,4 procent): *sztoby*;
- (24) zapis litery *c* w miejsce litery *t* (1; 0,4 procent): *cisz*;
- (25) zapis litery *k* w miejsce litery *c* (1; 0,4 procent): *trojku*;
- (26) zapis połączenia *jsia* w miejsce połączenia *s'* (1; 0,4%): *Zatknijsia*;
- (27) zapis litery *h* w miejsce dwuznaku *ch* (1; 0,4 procent): *vsieh*;
- (28) zapis litery *v* w miejsce litery *g* (1; 0,4 procent): *gorodskovo*;
- (29) zapis litery *u* w miejsce połączenia *je* (1; 0,4 procent): *biezpticzu*;
- (30) zapis litery *y* w miejsce litery *a* (1; 0,4 procent): *poddzierzyc*;
- (31) zapis dwuznaku *ch* w miejsce litery *m* (1; 0,4 procent): *paszwach*;
- (32) zapis litery *ż* w miejsce litery *s* (1; 0,4 procent): *wyższego*;
- (33) zapis litery *t* w miejsce litery *p* (1; 0,4 procent): *traktyka*.

Powyższe dane pokazują, że w grupie błędów polegających na substytucji znaków najliczniej reprezentowane są zniekształcenia spowodowane chęcią oddania warstwy brzmieniowej języka rosyjskiego za pomocą znaków polskiego alfabetu. Do tej grupy zaliczyć można najczęściej spotykany błąd, tj. substytuowanie litery *o* za pomocą litery *a*, które ma na celu odzwierciedlenie akana. Ponadto charakter fonetyczny mają omyłki polegające na zapisie litery *j* zamiast litery *i* w pozycji po spółgłoskach i przed samogłoskami oraz na zapisie dwuznaku *dz* w miejsce litery *d*, które to zabiegi świadczą o intuicyjnym dążeniu piszących do oddawania miękkości spółgłosek¹⁸. Chęć oddania oryginalnej wymowy może być również przyczyną zapisu dwuznaku *sz* w miejsce *ż* w transkrypcji wyrazu *немножко* (*niemnoszka*), litery *h* w miejsce *g* w transkrypcji wyrazu *Бог* (*Boh*), dwuznaku *sz* w miejsce *cz* w transkrypcji wyrazu *чтобы* (*sztoby*) oraz dwuznaku *ci* w miejsce *cz* w transkrypcji wyrazu *чёрный* (*ciornyj*).

18 Niewykluczone, że ostatnie z przywołanych zniekształceń ma charakter interferencyjny, gdyż stanowi ono analogię do pisowni polskich wyrazów *będziesz, jedziesz*.

Drugim pod względem liczebności rodzajem odstępstw są błędy wynikające z nieznamomości oryginalnej pisowni i/lub wymowy transkrybowanych wyrazów rosyjskich. Do tej grupy odnieść można zapis litery *c* zamiast połączenia *t'* w formach bezokolicznika (*poddzierżyc*), zapis litery *ń* zamiast połączenia *n'* (*maleńkij*¹⁹), zapis litery *k* zamiast litery *c* (*trojku*²⁰), zapis połączenia *jsia* zamiast połączenia *s'* (*Zatknijsia*²¹) czy zapis dwuznaku *ch* zamiast litery *m* (*paszwach*). Większość tego typu omyłek spowodowana jest jednak interferencją (fonetyczną, ortograficzną bądź morfologiczną) języka polskiego, zob. zapis litery *ś* zamiast *s* w wyrazie *śmieszno* (por. pol. *śmiesznie*), zapis litery *o* zamiast *a* w transkrypcji prefiksu *pa3-/pac-* (*roz-bieriosz*; por. pol. *rozbierzesz*), zapis litery *e* zamiast *o* w końcówkach form zależnych czasowników i przymiotników (*pierejebiesz*, *zaumnego*; por. np. pol. *przejedziesz*, *mądrogo*), zapis litery *y* zamiast *i* (*traktyka*; por. pol. *praktyka*), zapis przyimka *c* za pomocą litery *z*, zapis połączenia literowego *ze* zamiast *so* (*zeszła*), zapis dwuznaku *dż* zamiast *di* (*budżet*; por. pol. *będzie*), zapis litery *d* zamiast litery *t* (*odsiebiatiny*; por. np. pol. *odsalać*), zapis litery *c* zamiast litery *t* (*cisze*; por. pol. *ciszej*), zapis litery *u* zamiast liter *je* (*biezpticzu*; por. pol. *bezrybiu*), zapis litery *y* zamiast litery *a* (por. *poddzierżyc*; por. np. pol. *zdzierżyć*) oraz zapis litery *ż* zamiast litery *s* (*wyższego*).

O wiele rzadziej spotyka się błędy stanowiące próbę oddawania rosyjskiego zapisu. Do tej kategorii zaliczyć można jedynie zniekształcenia polegające na zapisie litery *i* zamiast litery *y* po literach oznaczających spółgłoski twarde, np. *maszину*, *Pażiwiom*.

Także niewielka część odstępstw sprowadza się do stosowania zapisu zgodnego z zasadami transliteracji, np. zapis litery *l* zamiast litery *ł* (*prodał*), zapis litery *v* zamiast litery *w* (*proveriat*, *dievoczek*) oraz zapis litery *h* w miejsce dwuznaku *ch* (*vsieh*).

W dwóch tekstach odnotowano zaś zniekształcenia, które najprawdopodobniej są literówkami będącymi konsekwencją nieuwagi piszących, zob. *Pozyjom* (zapis litery *z* zamiast *ż*) oraz *traktyka* (zapis litery *t* zamiast *p*).

3.2. Opuszczanie liter

Poniżej przedstawiono odstępstwa sprowadzające się do pomijania znaków:

(1) pomijanie litery *i* (17; 7,1 procent): *b(i)ez* (6), *Dov(i)eriat*, *Jewr(i)ej*, *pat(i)efon*, *prov(i)eriat*, *razbier(i)osz* (2), *rozbier(i)osz*, *starats(i)a*, *striemits(i)a*, *t(i)elewizjonnaja*, *t(i)eoriu*;

(2) pomijanie znaku zmiękczenia (17; 7,1 procent): *a piat(')*, *biesit(')sja*, *bojus(')*, *byt(')*, *dien(')gi*, *Doveriat(')*, *dwadcat(')*, *Liubow(')*, *proveriat(')*, *starat(')sa*, *striemit(')sa*, *striemit(')sia* (3), *striemit(')sja* (2), *ubit(')*;

(3) pomijanie litery *w* (8; 3,3 procent): *Paży(w)jom*, *Poży(w)jom*, *poży(w)jom* (2), *poży(w)jom* (4);

(4) pomijanie litery *j* (3; 1,3 procent): *teori(j)u*, *tieori(j)u*, *wsiaki(j)*;

(5) pomijanie litery *e* (3; 1,3 procent): *cz(e)ławiewka*, *jedzi(e)sz*, *pribi(e)dniajems'ja*;

19 Zapis ten może być również spowodowany interferencją języka polskiego (por. pol. *maleńki*).

20 Zob. kontekst użycia przywołanego wyrazu: *Zjawisko 3 testów oporu nie jest takie znowu rzadkie; najwidoczniej „Boh trojku ljubit” jak mawiają Rosjanie*. Poprawna transkrypcja rosyjskiego przysłowia *Бог троицу любит* (pol. *do trzech razy sztuka*, dosł. *Bóg kocha trójcę*) powinna mieć postać: *Bog troicu lubit*.

21 Inną (prawdopodobnie: równoległą) przyczyną dokonania takiego zapisu może być oddziaływanie polskiej formy *zamknij się*.

- (6) pomijanie litery *s* (1; 0,4 procent): *kras(s)owki*;
- (7) pomijanie litery *o* (1; 0,4 procent): *Poziwi(o)m*;
- (8) pomijanie połączenia *ja* (1; 0,4 procent): *Wojenna(ja)*.

Wszystkie błędy zaliczone do tej kategorii wynikają z braku wiedzy na temat pisowni i/lub wymowy rosyjskich wyrazów. Tak jak w wypadku zniekształceń graficznych polegających na substytucji znaków, większość zaobserwowanych błędów spowodowana jest wpływem pisowni analogicznych polskich wyrazów lub konstytuujących je morfemów. Jako przykład może posłużyć tutaj opuszczanie litery *i* w pozycji po literach oddających spółgłoski oraz przed literami oddającymi samogłoski (por. *t(i)elewizjonna(ja)*)²². Z kolei pomijanie litery *w* w transkrypcji formy czasownika *поживём* (por. *pozi(w)jom*) odbywa się na zasadzie analogii z pisownią polskiej formy *pożyjemy*. Wpływ polszczyzny najprawdopodobniej manifestuje się także w opuszczaniu litery *j* oraz połączenia *ja* w pisowni końcówek (por.: *wsiaki(j)*, *teori(j)u*, *Wojenna(ja)*). Wśród pozostałych zniekształceń graficznych nie zaobserwowano oddziaływania języka polskiego – zob. np. opuszczanie znaku zmiękczenia (*dwadcat(’)*, *ubit(’)*) czy niepodwojenie litery *s* w transkrypcji wyrazu *красовку* (*kras(s)owki*).

3.3. Dopisywanie zbędnych liter

Pomyłki, które sprowadzają się do dodawania redundantnych znaków, podzielono na 9 typów:

- (1) dodanie zbędnej litery *i* (10; 4,2 procent): *cziom, jeszcze, koncerta, liegko, lieto, liubit, Liubow, w nutrii, wipijosz, zienszczyn*;
- (2) dodanie zbędnej litery *j* (2; 0,8 procent): *ljubit* (2);
- (3) dodanie zbędnej litery *o* (1; 0,4 procent): *uwidiom*;
- (4) dodanie zbędnej litery *j* (1; 0,4 procent): *Tiszej*;
- (5) dodanie zbędnej litery *a* (1; 0,4 procent): *staraszno*;
- (6) dodanie zbędnej litery *n* (1; 0,4 procent): *kradniot*;
- (7) dodanie zbędnego połączenia *s’* (1; 0,4 procent): *Ustałas’*;
- (8) dodanie zbędnego dwuznaku *ch* (1; 0,4 procent): *tichsze*;
- (9) oznaczanie zbędnego zmiękczenia (1; 0,4 procent): *pribidniajems’ja*.

Błędy należące do tej grupy najczęściej stanowią rezultat sugerowania się warstwą dźwiękową języka rosyjskiego. Dominują omyłki polegające na zapisie redundantnych liter *i* oraz *j* – m.in. po literach oddających spółgłoski [l’] oraz [č] (por. *cziom, jeszcze, lieto, ljubit*). Pisownia ta stanowi wynik dążenia do wyrażenia miękkości tych konsonantów. Warto też zwrócić uwagę na pisownię form *koncerta* oraz *zienszczyn*, która dowodzi nieznamości reguł dotyczących twardości dźwięków [c] oraz [ż].

Nieco rzadziej spotyka się błędy wynikające z nieznamości poprawnej pisowni i wymowy wyrazów rosyjskich, jak również z nieznamości ich form gramatycznych, takie jak zapis zbędnej litery *o* (*uwidiom*) czy niepotrzebne oznaczanie zmiękczenia (*pribidniajems’ja*). Część

22 Warto odnotować, że wypadki pominięcia litery *i* w formach typu *razbier(i)osz* mogą być spowodowane oddziaływaniem polskich form czasownikowych, które zawierają spółgłoskę twardą (*rozbiore – rozbierzesz*). Z kolei zapis *starats(i)a* może stanowić wynik dążenia do oddania twardości spółgłosek wymawianych w formach czasowników zwrotnych w języku rosyjskim.

tego rodzaju pomyłek jest spowodowana gramatyczną i leksykalną interferencją języka polskiego, zob. np. zapis liter *j*, *n* oraz połączenia znaków *ś'*, *ch* odpowiednio w wyrazach *tichsze*, *Tiszej*²³, *kradniot* (por. pol. *kradnie*) i *Ustałaś'* (por. np. pol. *stałaś*).

Poza tym dostrzeżono jedno zniekształcenie graficzne przypuszczalnie będące literówką, zob. *staraszno*.

3.4. Naruszanie zasad poprawności ortograficznej

Odnotujemy, że istotą błędów zaliczonych do powyższych grup jest naruszanie poprawności gramatycznej i/lub ortoepicznej. W materiale zaobserwowane zostały jednak także zapisy, które naruszają poprawność ortograficzną, takie jak:

(1) rozłączna pisownia wyrazów zapisywanych łącznie (5; 2,1 procent): *a piat* w miejsce *opiat'*, *Nie lzja* w miejsce *Nielzia*, *nie sołono* w miejsce *niesołono*, *nie w papad* w miejsce *nie-wpopad*, *w nutrii* w miejsce *wnutri*;

(2) pisownia wyrazów wielką literą w miejsce małej (2; 0,8 procent): *Jewrej* w miejsce *jewrej*, *PeTeUsznica* w miejsce *peteusznica*;

(3) łączna pisownia wyrazów zapisywanych rozłącznie (2; 0,8 procent): *paszwach* w miejsce *po szwam*, *priczom* w miejsce *pri czom*;

(4) rozłączna pisownia wyrazów zapisywanych z łącznikiem (3; 1,3 procent): *pał litra* w miejsce *poł-litra*, *poł litra* w miejsce *poł-litra*, *wojenno tajnoje* w miejsce *wojenno-tajnoje*;

(5) pisownia wyrazów małą literą w miejsce wielkiej (1; 0,4 procent): *transsibie* w miejsce *Transsibie*.

Jak można zauważyć, wiele spośród wskazanych powyżej odstępstw wiąże się z pisownią rozdzielną, łączną oraz z zastosowaniem łącznika. Poza tym należy wskazać błędne zapisy wyrazów majuskułami oraz minuskułami, m.in. pisownię nazw narodowości wielką literą (*Jewrej*) oraz nazw własnych małą (*transsibie*). Występowanie tego typu zniekształceń należy złożyć na karb niedostatecznej znajomości rosyjskiej ortografii, nie mają one bowiem związku z zasadami pisowni transkrypcyjnej. W wypadku zapisu nazwy narodowości wielką literą może jednak także ujawniać się wpływ polskiej ortografii (por. pol. *Żyd*, *Niemiec*, *Rosjanin*).

4. Podsumowanie

Badanie wypowiedzi internautów (dalej – I) wykazało, że spotykane w nich pomyłki dotyczą z reguły zastępowania bądź opuszczania znaków. Tendencja ta jest zbliżona do tej, którą zaobserwowaliśmy w analizach przeprowadzonych na materiale relacji zamieszczanych w czasopiśmie „Zesłaniec” (dalej – Z) oraz tekstów transkrybowanych przez studentów (dalej – S) (zob. tab.).

23 Formy *tichsze* i *Tiszej* stanowią przykłady zniekształconego zapisu przysłówka *muue* występującego w przysłowiu *Tuue edeish, dal'nye budeish*. Podstawową przyczyną tych błędów jest nieznanostwo poprawnej formy gramatycznej rosyjskiego wyrazu, jednak ich źródła upatrywać można także w interferencji polszczyzny. Pierwszy z przywołanych zapisów mógł bowiem powstać pod wpływem formy komparatywu przymiotnikowego (*cichszy*), drugi zaś – pod wpływem komparatywu przysłówkowego (*ciszej*). Zob. konteksty użycia przywołanych form: „*tichsze jedziesz – dalsze budiesz*”, *jak mawiali Rosjanie; należy utrzymać ostrożność szczególną co do zachowań „euforystycznych”*. *Jak to mówią ruscy: „tisze jediesz – dalsze budiesz”*.

Tabela. Udział procentowy poszczególnych typów błędów we wszystkich przywołanych badaniach

TYPY BŁĘDÓW	I	Z	S
Substytucja znaków	65,3%	56,7%	74,1%
Opuszczanie znaków	21,3%	31,3%	18,3%
Dopisywanie znaków	7,9%	7,8%	7,6%
Błędy ortograficzne	5,4%	4,2%	–

Analiza tekstów transkrybowanych przez użytkowników Internetu dowodzi, że najliczniej spotykaną w nich pomyłką jest graficzne oddawanie akania za pomocą litery *a* (16,3 procent materiału). Warto zauważyć, że jest to najczęstszy błąd w I, Z i S – ta tendencja *per se* dowodzi, że użytkownicy polszczyzny intuicyjnie dążą do oddawania wymowy języka rosyjskiego w transkrybowanych przez siebie tekstach, albowiem akanie stanowi charakterystyczną cechę współczesnej ruszczyzny (z wyłączeniem narzecza północnorosyjskiego – zob. Sawicka (red.) 2007: 332–333). Poza tym częste są pisownia litery *j* zamiast *i* po spółgłoskach i przed samogłoskami (12,6 procent), pomijanie litery *i* oraz znaku zmiękczenia (po 7,1 procent) czy pisownia dwuznaku *dz* zamiast litery *d* (6,7 procent).

Rezultat ten koresponduje z wynikami przeprowadzonych wcześniej badań, np. Z. W kontekście najliczniejszych błędów – w porównaniu z Z – *novum* stanowi zapis litery *j* zamiast *i*, który w Z zaobserwowano wyłącznie kilkakrotnie (0,8 procent materiału). Trzeba jednak odnotować, że zniekształcenie to było stosunkowo częste w S (19,4 procent – drugi pod względem liczebności typ błędu). W świetle powyższego spostrzeżenia wydaje się, że może to być współczesny trend, bowiem teksty badane w Z obejmowały głównie relacje osób starszych. „Nowością” jest także relatywnie częsta pisownia połączenia *dz* w miejsce litery *d*, która w Z stanowiła wyłącznie 1,3 procent materiału.

Rozpatrzmy teraz pochodzenie błędów popełnianych przez użytkowników Internetu. Najliczniej występują zniekształcenia spowodowane wpływem ruszczyzny (ok. 51 procent wszystkich omyłek; dla porównania – w Z jedynie 28 procent). Większość z nich wynika z dążenia do precyzyjnego oddawania wymowy języka oryginału (45,1 procent wszystkich błędów), np. zapis litery *a* w miejsce *o*, *dz* w miejsce *d* czy *w* w miejsce *g*. Rzadziej można zaobserwować zapisy wskazujące na chęć wyrażania rosyjskiej pisowni (5,8 procent), zob. np. zapis litery *i* zamiast *y* po literach oznaczających spółgłoski twarde: *maszину*, *Paźwiom*. Analogiczną tendencję odnotowano w Z.

Materiał badawczy zawiera natomiast mniejszą w stosunku do Z liczbę odstępstw spowodowanych interferencją (fonetyczną i morfologiczną oraz ortograficzną) języka polskiego (ok. 23–25 procent błędów – w zależności od dokonanej interpretacji przyczyn wystąpienia błędu – w tej kwestii por. powyższe analizy; w Z – 41 procent), np.: zapis litery *ś* zamiast litery *s* w transkrypcji wyrazu *śmieszno*, zapis litery *o* zamiast *a* w transkrypcji prefiksu *паз-/pac-* (*rozbieriosz*), zapis litery *e* zamiast *o* w transkrypcji morfemów flekcyjnych form zależnych

czasowników i przymiotników (*pierejebiesz, zaumnego*), zapis przyimka *c* za pomocą litery *z*, zapis połączenia *ze* zamiast *so* (*zeszła*), zapis dwuznaku *dź* zamiast połączenia *di* (*budżet*), zapis litery *d* zamiast litery *t* (*odsiebiatiny*), zapis litery *c* zamiast litery *t* (*cisze*).

W odróżnieniu od Z odnotowano niewiele zniekształceń będących konsekwencją braku znajomości zapisu i wymowy określonych wyrazów rosyjskich (19,5 procent; w Z – 26,5 procent).

W tekstach transkrybowanych przez internautów ujawniają się z kolei błędy upodabniające zapis do transliteracji, por. pisownię *l* zamiast *ł* (np. *folklor, luczsz*), *v* zamiast *w* (*proveriat, dievoczek*) oraz *h* zamiast *ch* (*vsieħ*). Niemniej trudno ocenić, w jakim stopniu zabiegi te mają świadomy charakter, tj. są dokonywane na podstawie znajomości zasad transliteracji, a w jakim są pokłosiem intuicji piszących. Tendencja ta jest również w pewnym stopniu obecna w S, nie zaobserwowano jej w Z.

Należy podkreślić, że część omówionych wcześniej odstępstw, takich jak zapis litery *j* zamiast *i* czy *dz* zamiast *d*, stanowi także – poza dążeniem do oddania brzmienia języka rosyjskiego – przykład braku zaznajomienia się z regułami transkrypcji. Pozostałe pojedyncze błędy uznano zaś za literówki.

5. Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy po raz kolejny możemy skonstatować, że praktykę konwersji tekstu rosyjskiego na znaki polskiego alfabetu kształtują różnorodne czynniki. Dotychczasowe dociekania pozwalają dokonać ich zwięzłej systematyzacji – i tak, do powstawania odstępstw od normy transkrypcyjnej przyczyniają się:

- (1) nieznajomość rosyjskiego zapisu i wymowy (bądź szerzej: niedostateczny stopień znajomości języka rosyjskiego);
- (2) sugerowanie się wymową (częściej) bądź ortografią rosyjską (rzadziej);
- (3) interferencja (fonetyczna, morfologiczna i ortograficzna) języka polskiego (czynnik ten jest ściśle powiązany z pierwszą okolicznością);
- (4) nieznajomość zasad transkrypcji;
- (5) nieświadome sięganie po rozwiązania graficzne charakterystyczne dla transliteracji;
- (6) nieuwaga (literówki).

W kontekście przyczyn popełniania błędów transkrypcyjnych należy przede wszystkim zwrócić uwagę na fakt, że zasady transkrypcji nie są powszechnie znane i *gros* użytkowników polszczyzny nie stosuje się do nich, w szczególności w warunkach nieformalnej komunikacji, charakterystycznej dla kanałów internetowych. Oczywiście trudno oczekiwać, aby transkrypcja wykonywana przez nierodzimych użytkowników języka rosyjskiego, często nieznających go lub znających jedynie w niewielkim stopniu i nieumiejących poprawnie reprodukcować jego dźwięków, była poprawna, ani tym bardziej, aby odróżniali ją oni od transliteracji. Analiza licznych zapisów prowadzi bowiem do wniosku, że internauci odtwarzają zasłyszane wcześniej wyrazy bądź sformułowania rosyjskie za pomocą znaków polskiego alfabetu intuicyjnie, nie zdając sobie sprawy z ich poprawnej wymowy i zapisu. W takich wypadkach użytkownicy Internetu *de facto* odwzorowują swoją percepcję słuchową brzmienia języka rosyjskiego czy wręcz polski

stereotyp brzmienia ruszczyzny²⁴. Biorąc pod uwagę stosunkowo liczne błędy spowodowane oddziaływaniem języka polskiego (tj. interferencją morfologiczną, fonetyczną i ortograficzną – zob. przytoczone wcześniej przykłady), można wyrazić przypuszczenie, że stereotyp ten wynika z obiegowego przeświadczenia Polaków o systemowej bliskości języka polskiego i rosyjskiego, prowadzącego do częstego „wprzęgania rosyjskich wyrazów w polską gramatykę” (Sarnowski 2017: 263), które to przeświadczenie badacz polskich wyobrażeń o języku rosyjskim Michał Sarnowski (2017: 263) wyraża z użyciem następującej formuły: „ruszczyzna może mieć inne, swoje wyrazy, ale ich morfologia jest identyczna z polską”. Ogółem źródła tego stereotypu można (również za M. Sarnowskim) zaprezentować za pomocą cytatu ze sztuki *Miłość na Krymie* Sławomira Mrożka, która ukazuje polskie potoczne nastawienie do języka rosyjskiego: „(nie każdy polski widz umie po rosyjsku), każdemu wydaje się, że umie” (za: Sarnowski 2017: 268).

Podsumowując, pragniemy skonstatować, że wyniki badania praktyki oddawania ruszczyzny w polskich tekstach zamieszczanych w Internecie prowadzą do interesujących wniosków: z jednej strony stanowią one bowiem potwierdzenie tendencji w zakresie zabiegów graficznych stosowanych w zapisie rosyjskich tekstów za pomocą znaków polskiego alfabetu zaobserwowanej w dotychczasowych analizach polskiej praktyki transkrypcyjnej, z drugiej zaś – umacniają formułowane wcześniej ogólne tezy dotyczące polskich stereotypowych wyobrażeń o języku rosyjskim.

Bibliografia

- Buck C., Heafield K., Ooyen van B. 2014: *N-gram Counts and Language Models from the Common Crawl*, [w:] N. Calzolari, K. Choukri, T. Declerck, H. Loftsson, B. Maegaard, J. Mariani, A. Moreno, J. Odijk, S. Piperidis, *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation, LREC 2014, Reykjavik, Iceland, May 26–31, 2014*, European Language Resources Association, Reykjavik, s. 3579–3584.
- Chlebda W. 2010: *Nieautomatyczne drogi dochodzenia do reproduktów wielowyrazowych*, [w:] W. Chlebda (red.), *Na tropach reproduktów. W poszukiwaniu wielowyrazowych jednostek języka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 15–35.
- Dąbkowski G. 2018: *Rusycyzmy w świadomości polskich internautów*, [w:] B. Pędzich, M. Wanot-Miśtura, D. Zdunkiewicz-Jedynak (red.), *Tyle się we mnie słów zebrało... Szkice o języku i tekstach*, Elipsa, Warszawa, s. 103–112.
- Dulewiczowa I. 1981: *Transkrypcja i transliteracja wyrazów rosyjskich*, Polskie Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Dulewiczowa I. 1993: *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Fonetyka i fonologia. Grafia i ortografia*, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy „Omnitech Press”, Warszawa.
- Dzienisiewicz D. 2019: *O (nie)przestrzeganiu zasad transkrypcji współczesnego języka rosyjskiego (na przykładzie felietonistyki Stanisława Michalkiewicza)*, „*Slavia Orientalis*” LXVIII, s. 167–187.
- Dzienisiewicz D. 2023: *Transkrypcja tekstu rosyjskiego na znaki polskiego alfabetu w relacjach z zesłania publikowanych na łamach czasopisma „Zesłaniec”*, „*Studia Rossica Posnaniensia*” XLVII, nr 2 (w druku).
- Dzienisiewicz D., Dzienisiewicz M. 2020: *Praktyka transkrypcji współczesnego języka rosyjskiego na znaki polskiego alfabetu w świetle reguł* Wydawnictwa Naukowego PWN (na podstawie eksperymentu badawczego), „*Studia Rossica Gedaniensia*” VII, s. 59–70.

24 Warto w tym miejscu zauważyć, że polski stereotyp języka rosyjskiego był dotąd analizowany na podstawie wypowiedzi ilustrujących skojarzenia Polaków z ruszczyzną zaczerpniętych z serialu *Świat według Kiepskich*. Badanie wykazało, że skojarzenia z językiem rosyjskim dotyczą m.in. spółgłosek miękkich, akania, końcówki *-ut* w formach 3. os. l. mn. czasowników, końcówki *-u* w formach 1. os. l. poj. czasowników oraz w formie biernika rzeczowników II deklinacji (zob. Jaskólski, Głuszkowski 2017).

- Fedoruškov Ů. 2018: *Kieszonkowy słownik piłki nożnej: rosyjsko-polski i polsko-rosyjski*, Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, Warszawa.
- Jaskólski A., Głuszkowski M. 2017: *Stereotyp (od)tworzony. Język rosyjski, Rosjanie i Rosja w „Świecie według Kiepskich”*, [w:] K. Dembska, D. Paško-Konecniak (red.), *Współczesne badania nad językiem rosyjskim i jego odmianami*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 73–86.
- Klemensiewicz Z. (red.) 1957: *Pisownia polska. Przepisy – słowniczek*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław.
- Lachur C. 2004: *Zarys językoznawstwa ogólnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Lednicki W. (red.) 1934: *Projekt transkrypcji z języka rosyjskiego na język polski*, Skład Główny: Gebethner i Wolff, Kraków.
- Sarnowski M. 2017: ...z polska – po rosyjsku, czyli o tym, jak Polacy używają ruszczyzny, „Studia Rossica Posnaniensia” XLII, s. 259–272.
- Sawicka I. (red.) 2007: *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich*, t. 2: *Fonetyka/fonologia*, Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Opole.
- Słownik ortograficzny: Słownik ortograficzny języka polskiego wraz z zasadami pisowni i interpunkcji*, red. M. Szymczak, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1992.
- Szczerbowski T. 2018: *Polskie i rosyjskie słownictwo slangowe*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków.
- WSO PWN: *Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji*, red. E. Polański, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Summary

The conversion of Russian text into the characters of the Polish alphabet in the posts of Polish Internet users

Keywords: transcription, transliteration, error, Russian, Polish.

The article presents the results of the analysis of errors occurring in the transcription of the Russian language into the Polish alphabet in the Polish Internet posts. Spelling mistakes were identified in the group of words transcribed from Russian texts extracted from archived websites. The authors distinguish types of errors, such as replaced characters, omitted characters and inserted characters. They discuss the reasons for the errors' occurrence and compare the obtained results with the previous research. The analysis proves that a significant number of spelling mistakes are caused by the attempt to approximate the sounds of the Russian language, while some errors result from the interference of the Polish language and the lack of knowledge of Russian.